ԼՐԱՏՈՒ · ХРОНИКА

Խ. Ս. ԿՈՇՏՈՅԱՆՑ

Ս/թ. ապրիլի 2-ին հանկարծամահ եղավ Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս, ՍՍՌՄ Գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ, Ստալինյան մրցանակի լաուրեատ, Մոսկվայի համալսարանի կենդանիների ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի վարիչ, սովետական ականավոր գիտնական Խաչատուր Սեդրակի Կոշտոյանցը։

Խ. Ս. Կոշտոյանցի աշխատությունները մեծ դեր են խաղացել էվոլյուցիոն ֆիզիոլոգիայի, նեյրոֆիզիոլոգիայի զարգացման գործում և կարևորագույն ներդրում են զրգռման էնդիմո-քիմիական տեսության ասպարեզում։ Խ. Ս. Կոշտոյանցի անվան հետ անխզելիորեն կապված է սպիտակուցային կառուցվածք-

ների, մասնավորապես օրգանների ֆունկցիայի ներվային կարգավորման մեջ սուլֆհիդրիլ խմբերի դերի պարզաբանումը։ Խ. Ս. Կոշտոյանցը հայրենական կենսաբանական գիտության պատմության խոշորագույն և ճանաչված հետազոտողներից մեկն է։

Խ. Ս. Կոշտոյանցը ծնվել է 1900 թ. սեպտեմբերի 26-ին Ալեքսանդրապոլ (այժմ Լենինական) քաղաքում։ Նա իր մանկությունն անց է կացրել Պյատիգորսկ քաղաքում, որտեղ և միջնակարգ կրթություն է ստացել։ 1922 թ. նա ընդունվեց Մոսկվայի Պետական համալսարանի բժշկական ֆակուլտետը։ Լինելով II կուրսի ուսանող, Խ. Կոշտոյանցը աշխատել է ուսանողական գիտական խմբակներում և ֆիզիոլոգիայի, միկրոբիոլոգիայի ու կենդանաբանության ասպարեզում մի շարք հետաքրքրական աշխատանքներ է կատարել։ Մոսկվայի համալսարանի բժշկական ֆակուլտետը վերջացնելուց հետո Խ. Ս. Կոշտոյանցը, իրեն բացառիկ ունակություններով օժտված ուսանող, ընդունվում է ֆիզիոլոգիայի գծով ասպիրանտ։ Խ. Ս. Կոշտոյանցը իր գիտական պատրաստությունն ստացել է սովետական և արտասահմանյան խոշորագույն գիտնականների (Սամոյլովի, Առնոլդի, Ռագնկովի, Բորդանի) ղեկավարությամբ։ Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո նա աշխատում է Տիմիրյազևի գիտահետազոտական ինստիտուտում, իսկ 1931 թ. ընտրվում է Մոսկվայի Պետհամալսարանի ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի պրոֆեսոր։ 1942 թ. նա ընտրվում է նույն ամբիոնի վարիչ և գլխավորում այդ ամբիոնը մինչև իր կյանքի վերջը։ 1939 թ. նա ընտրվում է ՍՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ, իսկ 1943 թ. Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ և կենսաբանական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար։ 1943 թ. մինչև 1947 թ. ակադեմիկոս Կոշտոյանցը եղել է Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտի դիրեկտոր։ Գլխավորելով կենսաբանական գիտությունների բաժանմունքը և ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտը, Կոշտոյանցը քիչ ջանքեր չի գործադրել Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայում կենսաբանությունը, մասնավորապես ֆիզիոլոգիան զարգացնելու ուղղությամբ։

Ակադեմիկոս Կոշտոյանցն ավելի քան հարյուր գիտական աշխատությունների հեղինակ է։ Դրանց թվում են այնպիսի ծանրակշիռ աշխատություններ, ինչպիսիք են «Համեմատական ֆիզիոլոգիայի հիմունքները» (երկու հատորով), որը հրատարակվել է նաև անգլերեն, հունգարերեն, բուլգարերեն, «Վեգետատիվ և անիմալ օրգանների ֆունկցիաների վիճակը, նրանց էվոլյուցիայի լույսով», «Սպիտակուցային մարմինները, նյութերի փոխանակությունը և ներվային ռեգուլյացիան», «Ռուսաստանի ֆիզիոլոգիայի պատմության ակնարկներ» և այլ աշխատություններ։

Մեծ է Կոշտոյանցի ծառայությունը երիտասարդ մասնագետների պատրաստման գործում։ Նրա բազմաթիվ աշակերտներն աշխատում են ՌՍՖՍՌ-ում, Հայաստանում, Ուզբեկստանում, Տաջիկստանում, Կիրգիզիայում, ինչպես նաև ժողովրդա-դեմոկրատական ռեսպուբլիկաներում՝ Ալբանիայում, Բուլգարիայում, Հունգարիայում և Չեխոսլովակիայում։

Խ. Ս. Կոշտոյանցը իր բեղմնավոր գիտական գործունեությանը զուգակցում էր հասարակական մեծ աշխատանքը։ Երկար տարիներ նա ֆիզիոլոգների, բիոքիմիկոսների և ֆարմակոլոգների Համամիութենական ընկերության նախագահի տեղակալն էր և եռանդուն կերպով մասնակցում էր համամիութենական ու անդրկովկասյան համագումարների ու կոնֆերանսների կազմակերպ-

մանը։ Խ. Ս. Կոշտոյանցը միջազգային ֆիզիոլոգիական կոնգրեսներում և սիմ-պոզիումներում ըստ արժանվույն վեր էր հանում սովետական գիտության նը-վաճումները։ Նա ՍՍՌՄ Երկրորդ գումարման Գերագույն Սովետի դեպուտատ էր։

Սովետական կառավարությունը բազմիցս նշել է Խ. Ս. Կոշտոյանցի աչքի ընկնող ծառայությունները։ Նա պարգևատրված էր Լենինի, Աշխատանքային Կարմիր Դրոշի երկու և «Պատվո նշան» շքանշաններով։

Նրա եռուն գործունեությունը, պայծառ կերպարը, խոր հայրենասիրությունը գիտությանը անշահախնդիր ծառայելու օրինակ են ի բարօրություն մեր Հայրենիքի։